

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ТА ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА

Розуміння феномену історичної пам'яті як впливу на формування національної свідомості значно актуалізується на пострадянському інформаційному просторі. Адже історична пам'ять дає можливість трансформувати та переосмислити історичний процес й віднайти національну ідентичність. Археографічна робота, введення до наукового й громадського обігу великого масиву емпіричного матеріалу все це сприяє поглибленому вивченню минулого державно-самостійницького руху, перебігу його протиборства з радянським режимом та іншими історичними противниками. Важливу роль у формуванні історичної пам'яті і національної свідомості народу відіграє історико-культурна спадщина. Пам'ятки не тільки відображають історичне минуле, але й сприяють формуванню суспільної думки. Академік Д. Ліхачов зазначав, що пам'ятки створюють особливий світ, вони є важливою складовою культурного, ідеологічного середовища, в якому, так само, як в природному, живе людина, вони пов'язані з далеким минулим, революційними та воєнними подіями. Вулиці, площі, канали, окремі будинки, парки нагадують, нагадують, нагадують ... Ненав'язливо і поступово входять враження минулого в духовний світ людини, і людина з відкритою душею входить в минуле. Вона вчиться повазі до предків і пам'ятає про те, що в свою чергу потрібно буде для її нащадків. Минуле і майбутнє стають своїми для людини. Вона починає вчитися відповідальності – моральної відповідальності перед людьми минулого і одночасно перед людьми майбутнього, яким минуле буде не менш важливе, ніж нам, а можливо, із загальним підйомом культури та збільшенням духовних запитів, навіть і важливіше. Турбота про минуле є одночасно і турботою про майбутнє [1]. Вивчення історико-культурної спадщини розширює простір наукового пошуку, формує у суспільній свідомості історичну пам'ять, яка сприяє збереженню всього комплексу знань, розуміння подій минулого через пам'ятки і місця пам'яті. Із останніми подіями в країні вітчизняна історіографія повернулася до своєї власної національної історії і своїх національних героїв. Інтерес до історичного минулого стимулює процес відродження історичної пам'яті народу, який мав спотворену історію. Пам'ятко-культурний простір України встановлювався впродовж усього періоду історії, на його формування впливав перебіг політичних та соціально-економічних процесів. Батьківщина для кожного починається з рідного краю – населеного пункту, навколишніх ландшафтів, історико-

культурного середовища в цілому частиною якого є рухомі й нерухомі пам'ятки. На фоні типової забудови набувають великого значення у формуванні відчуття Батьківщини, духовної спільності людей, патріотичних почуттів – пам'ятки пов'язані з історичним минулим. Реконструкція яскравих історичних подій (воєнних дій, повстань), стародавніх обрядів та свят сприяє виникненню відчуття особистої причетності кожного учасника до конкретних подій і персоналій вітчизняної історії. Візуальний компонент історичної пам'яті українського народу протягом ХХ ст. неодноразово зазнавав великих втрат та ідейних переорієнтацій. Найбільш показовим був ленінський план монументальної пропаганди, згідно з яким знищувалися пам'ятники однієї епохи і увічнювалися пам'ять про державних і партійних діячів доби тоталітаризму [2]. Руйнувались та зносились культові споруди, постійно перейменовувалися назви міст і сіл, вулиць, на честь партійних і державних діячів, відповідно зносились пам'ятники минулих епох. Меморіальний простір знаходився під впливом ідеологічного диктату, зносились і встановлювалися пам'ятники тільки узгоджені з існуючим тоталітарним режимом [3]. Сьогодні в контексті політики декомунізації демонтуються пам'ятники «видатним діячам», «діяння» яких так чи інакше пов'язані з комуністичною добою, покладено початок повернення вулицям українських міст історичних назв.

Кожна людина має своє власне уявлення про минуле, і саме це визначає формування її історичної пам'яті. Важливим є відбір визначних постатей минулого, важливих для ідентифікації певних соціальних груп чи суспільства в цілому, вибір подій, знакових для українського народу.

Період 1917-1921 рр. це час появи самобутніх і непересічних постатей, українських провідників, творців Української Народної і Західноукраїнської Народної Республіки. Після вступу до Києва у січні 1918 р. більшовицьких військ Українська Центральна Рада в ніч на 28 січня виїхала до Житомира і розмістилася у залізничних вагонах. З прибуттям Центральної Ради до міста у Житомирі було введено військовий стан, що викликало занепокоєння у житомир'ян. Щоб не наражати населення на небезпеку міська дума ухвалила рішення просити УЦР переїхати з Житомира. Місцем перебування Малої ради УЦР стала залізнична станція Коростень (збереглися приміщення депо). 12 лютого 1918 р. на станції під головуванням М. Грушевського пройшло історичне засідання, на якому було ухвалено рішення «визнати гербом Української Народної Республіки знак Київської держави часів Володимира Святого» [4]. З 15 лютого по 5 березня 1918 р. УЦР продовжувала свою законотворчу роботу у Житомирі. Пам'яткою, яка нагадує про буремні роки Української революції у місті став будинок, в якому розміщувалася Волинська Українська Рада, редакція газети «Громадянин», в якій працював український громадсько-політичний діяч, член Української Центральної Ради

Самійло Підгірський (вул. В. Бердичевська, 6). До речі, 15 листопада 1917 р. в цьому будинку перед громадою виступив з промовою С. Петлюра [5].

Особливо великий резонанс у суспільстві викликала правда про державний терор 20-50-х років ХХ ст., Голодомор 1932-1933 рр., коли мільйони українських селян стали жертвами сталінського комуністичного режиму. 19 лютого 1993 р. Президент Л. Кравчук видав Указ «Про заходи у зв'язку з 60-ми роковинами голодомору в Україні», яким вперше було засвідчено офіційне ставлення держави до цієї трагічної події. 26 листопада 1998 р. Президент України Л. Кучма підписав Указ «Про встановлення Дня пам'яті жертв Голодомору» у четверту суботу листопада щороку [6], які стали об'єднавчим заходом для всіх, Днем пам'яті про невинно убієнних мільйонів українців. У Житомирі на Путятинській площі встановлено пам'ятник жертвам Голодомору, «Ангел, що плаче» (автор О. Костюк). Запалені свічки на площах і вулицях, на місцях поховань, у кожній родині – це свідчення про спільну колективну пам'ять. 28 листопада 2006 р. Верховною Радою України прийнято Закон «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні», яким визнано його геноцидом українського народу [7].

Продовжуючи тему вшанування пам'яті, зазначимо, що з 1992 р. у Житомирі було започатковано вшанування особистості письменника, археолога, керівника культурно-освітньої референтури Проводу Українських Націоналістів (1937) і Революційного Трибуналу ОУН (1939-1941), заступника Голови ПУН та Голови ПУН на українських землях (з 05.1942), Голови ПУН ОУН (01.1944-10.06.1944) Олега Ольжича. З того часу стало традицією відзначати все, що пов'язане з цією знаковою постаттю. Проведення конференцій і круглих столів, виставок і видання книжок, присвоєння імені О. Ольжича навчальним і науковим закладам, встановлення стипендій і створення меморіального музею цього видатного діяча – це лише частина заходів, які проводяться в області на вшанування пам'яті про О. Ольжича. У 1994 р. встановлена меморіальна дошка на одній із будівель Свято-Успенської церкви, в якій 13 вересня 1907 р. відбувся обряд хрещення Олега.

Врешті-решт, у жовтні 2016 р. влада Житомира почала роботи по ремонту скверу ім. Олега Ольжича з встановленням пам'ятника видатному житомирянину (замість демонтованого у лютому 2015 р. пам'ятника О. Пархоменку на вулиці Перемоги) [8].

Створення нових пам'ятників, меморіальних комплексів, музеїв несе важливе навантаження у справі національного самоствердження. Пам'ятний знак на місці розстрілів і масових поховань жертв голодомору і репресій споруджено у Малині, Житомирської області [9]. Останнім часом у суспільстві значно актуалізувалися проблеми, пов'язані з історичною пам'яттю, з меморіальним простором держави, представленим широкою

палітрою різних пам'яток. Різні аспекти – від руйнації і нищення пам'яток, зняття з постаментів пам'ятників діячам тоталітарної доби, будівництва хмарочосів у заповідних зонах до спорудження пам'ятників борцям за незалежну Україну – стали предметом широкого обговорення в суспільстві. Тоталітарний режим з комуністичною ідеологією, яка була нав'язана суспільству, супроводжувався нищенням духовності народу, його культурної спадщини. Формування історичної пам'яті обов'язково має здійснюватися із урахуванням місцевих особливостей.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Д.С.Лихачёв.[Електронний ресурс]// Письма к молодым читателям. - Грани Эпохи- Режим доступу :grani.agni-age.net/edu/likhachev15.htm
2. Ленинский план "монументальной пропаганды"[Електронний ресурс]// [1958 Коненков ... - Режим доступу :sculpture.artyx.ru/books/item/f00/.../st007.shtm..
3. Нагорна Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. – К.: Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2012. – С. 8.
4. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. – Т.2.: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. – К.: Наук. думка, 1997. – С. 165-166
5. Пам'ятки і пам'ятні місця історії та культури міста Житомира і Житомирського району. – Вип.6. – Житомир: «Полісся», 2006. – С. 108.
6. Урядовий кур'єр. – 1998. – 28 листопада
7. Коник А. «Історична пам'ять» та «політика пам'яті» в епоху медіа культури /А.Коник // Вісник Львівського університету. – 2009. – Вип. 32. – С. 158.
8. Режим доступу: www.zhitomir.info/news_160905.html
9. Режим доступу: [http:// www. sakharovcenter.ru](http://www.sakharovcenter.ru)